

PROZNUJĄCY (94) *part praes act*

proznujący, proznując (50), **proznujący** (38), próznujący *a.* proznujący (6); proznujący *BierEz* (2), *RejPs*, *KrowObr* (4), *KwiatKsiąż* (4), *WujJud* (4), *BudNT*, *Calag*, *GostGosp* (2), *WujNT* (8), *SarnStat* (2), *VotSzl* (2), *SkarKazSej*; proznujący *MiechGlab*, *SeklWyzn* (2), *RejWiz*, *RejFig*, *Mącz* (10), *RejPos* (4), *RejPosWiecz*² (2), *RejZwierc* (4), *BielSpr*, *SkarKaz*, *KlonWor* (4); proznujący : próznujący *KromRozm II* (1:1), *BielKron* (2:1), *ModrzBaz* (15:5).

proznujący, proznujący (93), **proznując** (1) *BudNT*.

-ó- (3), -o- (9); -ó- *SarnStat* (2); -ó- : -o- *Mącz* (1:9).

sg *m N* próznujący (21). $\diamond$ *G* próznując(e)go (1). $\diamond$ *A* próznując(e)go (4), [próznujący], $\diamond$ *I* próznującym (2). $\diamond$ *V* próznujący (1). $\diamond$ *f N* próznującą (5). $\diamond$ *G* próznując(e)j (3). $\diamond$ *A* próznującą (1). $\diamond$ *L* próznując(e)j (1). $\diamond$ *n N* próznując(e). $\diamond$ *D* próznując(e)mu (1). $\diamond$ *A* próznując(e) (1). $\diamond$ *pl N m pers* próznujący (10). *subst* próznując(e) (4). $\diamond$ *G* próznujących (12). $\diamond$ *D* próznującym (9). $\diamond$ *A m pers* próznujące (11), próznujących (3), proznując (1) *BudNT*; -é : -ych *WujNT* (2:1), *SarnStat* (1:1), *KlonWor* (1:1); ~ -é (1), -(e) (10). *subst* próznując(e) (1).

Sł stp: proznujący s.v. próznować, *Cn*: próznujący, *Linde* także XVII w.: próznujący s.v. próznować.

1. Niepracujący, bezczynny (niechący pracować, leniwy, lub rzadziej: chwilowo odpoczywający); *otiosus(-issimus)* *Miech*, *Vulg*, *Mącz*, *PolAnt*, *Modrz*, *Calep*, *JanStat*, *Cn*; *feriatus* *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *vacans* *Mącz*, *Calep*; *reses* *Mącz*, *Cn*; *quietus* *Calag*, *Calep*; *male feriatus* *Modrz*, *Cn*; *deses*, *laboris expers*, *lentus* *Mącz*; *immemor a. immunis a. solutus operum, integer a labore, liber laborum, otiosus ab animo, tranquillus, vacuus cura a. labore a. negotiis* *Calag*; *cessans, liber a negotio, nihil agens, opere solutus, qui otiaitur* *Calep*; *desidiosus(-issimus), diffluens otio, immunis, iners, inficiens, non faciens, subbasilicanus, subrostranus, vacuus (operum a. rerum)* *Cn* (92) : Wieprz widząc wołu w robotcie: [...] Widząc fie proznuiącego/ Wzgárdził wołu vbogiego. *BierEz* K; *SeklWyzn* Gv; *SeklKat* O3v; *KrowObr* 199; *RejWiz* 17; Niewiáfty Liwońskie fą vrodliwe/ ále nie robotne [...]. Są hárdé proznuiące *BielKron* 437v; *Mącz* 121b, 259a, 282a, 353d, 472b; *RejPos* 59; Ludzie proznuiący cały dzień wnich [karczmach] przeleżą [!] *ModrzBaz* 36v, 117v, 131v; *Calag* 401b; *Calep* 413b, [722]b, 1098a, 1134b; Kmieciá vbogiego proznuiącego gdy záftanie Vrzędnik/ ma mu kázác robić do dworá/ choćby odrobił/ áby go tym wciągnął w robotę *GostGosp* 30; áby práwo [...] było/ żeby ludzie oboiego ftanu młodzi/ domá proznuiący/ burkiem/ trunkiem/ y infzymi niepotrzebnymi fprawámi nikczemnie fie báwiący: powinni byli *ex praecripto legis*, czáfu potrzeby woienney oyczyźnie flúżyć. *VotSzl* C3; *Lycurgus* Práwotworcá/ dał práwá furowe Ná ludzi proznuiące; ná pachółki owe Co záwfsze chcá fmacžno ieść/ vbioiem fie zdobić/ Rołkolfzámi fie báwić/ nigdy nic nie robić. *KlonWor* 44, 45.

W połączeniach szeregowych (6): [Mahomet o chrześcijanach:] wfszak wiecie obyczay thego ludu/ iż ieft/ gnuśny/ mdły/ boiaźliwy/ ospály/ proznuiący/ niezwyčáyny/ rołkolfzom wčefności przywykły *BielKron* 255; Choenici ne insideas, Nie bądź leśny/ Sámopásny á proznuiący. *Mącz* 52a, 188d, 379c; kaže fie [apostól] ftrzedz Chrześciánów niefpokoynych/ y proznuiących/ á dármo chleb iedzących. *WujNT* 712, 2.Thess 3 arg.

W przeciwstawieniach: »pracowity (*a.* ten, kto pracuje) (2), czyniący ... proznuiący« (3): *BielŻyw* 127; *Mącz* 265a; Ták też ciáło Rzeczyfpólitey zniśczećby muśiáło y wniwecz fie obroćić/ iefliby

[...] głodny wydźierał chleb niegłodnemu [...]. Ieifiby proźnujący nędznik brał máiętność temu kto prácuie y ma fię dobrze *KlonWor ded **3v*.

W porównaniu (1): ludzie nieumiejący pílmá/ trzymáią vrzędy ludziom vczonym należące/ á iáko trądownie/ nád cudzą paľzą proźnujący siedzą [*immunesque sedent ... aliena ad pabula fuci*]. *ModrzBaz* 135v.

Zwrot: bibl. »stać, stojący proźnując(y)« = *stare a. stans otioswn Vulg, PolAnt (3:3): RejPos* 59, 61v; o iedenáftey godzinie wyľzedľzy/ náľazľ ine ľtoiące proźnując/ y mowi im. Co tu ľtoićie cáły dzień próźni? Mowiá mu. iż nas nikt nie náiał *BudNT Matth 20/6; WujNT Matth 20/3, s. 82 marg, Matth 20/6; [Leop Matth 20/6 (Linde s.v. próźnować)]*.

Szeregi: »proźnujący a niepotrzebny« (1): ktorym [*sierotom*]/ komu Bog da chlebá z potrzebę/ powinien go nie żáľowáć: ále nie ľotrom proźnującym/ á niepotrzebnym. *GostGosp* 16.

»proźnujący a niepożyteczny« (1): Ten wymyľlony czyľciecz/ iako wiele narodził bogacztw proźnującym/ a niepożytecznym ľvdziám/ to nie moi ľád *SekľWyzn* g2.

»pustujący a proźnujący« (1): *KwiatKsiąź Ev cf Przen d*).

»zależały a proźnujący« (2): Tak teź ludzie pracowite ofzemľane widamy, zależałe ľepak á p(roźnują)ce wiácej ku ich ľzkodzie niź vżytku <żywiące wid>amy. *BielŻyw* 127.

W przen (2) : Senectus operosa et semper agens aliquid et moliens, Robotna ľtárość záwždy co cziniąca/ nigdy nie proźnuyąca. *Mqcz* 265a; Ale owo proźnujące idolum á ná co ľie inego przygodzi? *RejZwierc* 160v.

Przen (11) : Bo Pan niechce mieć robotników proźnujących w winnicy ľwoiey/ ále coby robili y kopáli/ aż do wietzorá *KrowObr* 61, 61 marg, *Ttt3*.

Wyrażenie: »proźnująca wiara (jest)« [*szyk 2:2*] (4): Kto wierzy Bogu oná żywą wiárą/ ktora nie ieľt proźnująca/ ále weľpolek z miľością áľbo przez miľość dobre vczynki ľpráwuie: táki pewnie ma żywot wieczny/ á nie ten co vmárľá á proźnującą wiárę ma. *WujJud* 204. *Cf Szereg*.

Szereg: »umarła (a. martwa) i (a) proźnująca wiara« (3): ľzczera ono ieľt prawdá: Ze wiárá bez vczynkow vmárľa/ y proźnująca ieľt. *WujJud* 101, 110, 204.

a) *O Duchu Św. (1)* : Wiárá ktora ieľt przez miľość ľkutečna á pracowita/ on Duch s. iego/ przez ktorego Pan w nas ieľt y mieľzka w nas/ nie ieľtći ićie proźnujący/ ále ieľt y s ľpáwámi [!] ľwemi ľkutečný/ pożyteczny/ á doľkonáľy. *RejPosWiecz*² 93v.

b) *Wynikły z próźnowania (1)* : Táke teź mogá wiele vczynić z miáľteczek Rzemieľnicy/ kthorzy ľie w roľkofzy proźnującey nie záľeżeli *BielSpr* 2.

c) *Spędzany na próźnowaniu (1)* : á pożyteczna to ieľt rzecz/ [...] iżeby nam nie niepożytecznie nieginęło: á zwáľzczá gdy grubę godziny/ y ktore v inľzych proźnujące ľą albo na naukach podľeľzych/ y na czytaniu roľkofľnych rzeczy ľtrawieamy. *KwiatKsiąź* L4.

d) *Dający możliwość próźnowania (1)* :

Szereg: »rozpustny a proźnujący« (1): Podobá ľię tedy nam niektórych ľudzi ten zwyczaj/ yżeby dziátki [!] ľwoie [...] v przyrodzonych/ áľbo dobrych przyjaciół wychowywali: ktore aczkolwiek częľtokróć puľtujące á proźnujące nadchadzáią/ á wľzakolź to yľz ľie oni baczą być w czudzym domu/ nádert roľpuľtney á proźnującey ľwobody w nich powóćziąga *KwiatKsiąź* Ev.

α. W funkcji rzeczownika (14) :

αα. »proznujący« (12) :

W połączeniach szeregowych (5): naucza yáko fye máyą przeciw występny/ á zwłálczá proznującym á wśfetcznym zachować. *KromRozm II e3; [król]* Proznuiące/ leniwe/ o rolą y o gołpodárstwo niedbájące nápráwiłby/ á do powinności przyzwał *ModrzBaz 20v, 32v, 36, 142.*

W porównaniu (1): (nagł) Kłiędzą pytáli co lepiey czynić czy mowić? (-) [...] lepiey co máło mowi wiele czyni/ Abowiem proznuiący podobien ku świni. *RejFig Ccv.*

Wyrażenie: »marnie proznujący« (2): (marg) Márnie proznuiący. (-) ále ow [*jest gorszy*] czo brzuch wywáliwfy fiedzi zá oponámi chłop iáko málowany/ iáko tłufthy karw [...]. Bo iuż niewie áni íam o íobie/ áni o żadnych íprawach íwoich *RejZwierc 159v, Aaa4v.*

Szeregi: »proznujący i pijanica« (2): Wízytcy proznuiący y pijánice [*ociosi quoque et ebrii*] írodze máią być karáni. *ModrzBaz 36. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]*

»utratnik i proznujący« (1): przeftáy ná íwym ítanie/ á nie bądź vtrátnikiem y proznującym *SkarKazSej 670a.*

Przen (1) : Proznuiących Pan wzywa na robotę do winnice. *WujNT Bbbbbbb2v.*

ββ. »proznująca« (2) : Bo zbeftwiwfy íię w Chriřtuśie chcą [*młode wdowy*] zá mąż íść: [...] á ktemu też proznuiące vczá íię chodźć dom od domu: á nie tylko proznuiące/ ále też świegocące y niepotrzebnymi rzeczámí íię báwiące *WujNT 1.Tim 5/13.*

a. Nigdzie niezatrudniony, uchylający się od pracy (o tzw. ludziach luźnych) (11) : Tych ludzi proznuiących/ to cudze nieźczęście/ Każe práwo wywodźć w pole zá przedmieście. *KlonWor 37.*

W połączeniu szeregowym (1): (nagł) O Cygániech tułáczach. (-) [...] Napierwey íie rodzaj Cygáńki v nas y w Niemcech vkazał/ lud proznuiący/ chytry/ táiemny/ plugáwy/ dziki czarny/ wiáry áni połthánowienia niemáiąc *BielKron 261v.*

Szeregi: »proznujący a leniwy« (1): Níewiem iesli práwo iákie ma być vftánowione przeciwko ludziom proznuiącym á leniwym [*in ociosos et ignavos*]/ ktorzifię namniey nieftáráią o to/ żeby íię ábo Rzeczypóspolitey/ ábo ludziom przysłużyli. *ModrzBaz 83.*

»proznujący i tułający się« (1): Stárořtowie pilnie íie ftárác będą/ áby ludzi próznuiących y tułájących íie [*homines otiosos et vagabundos JanStat 584*]/ y żadnym fłużbam y rzemieślóm nie oddánym/ w íwych mieściéch dowiádownáli íie *SarnStat 521.*

α. W funkcji rzeczownika (7) : O Vrzędzie/ ktoryby íię o domowy pokoy ftárał/ proznuiące z Miáltá wyganiáiąc/ á pijáne y hułtaie karząc. *ModrzBaz 36; Przeto y ci do powinności íwey máią być przymuśzeni/ áby mnořtwo proznuiących Rzeczypóspolitey nieobciążáło. ModrzBaz 37, 37v, 83, 83v.*

Szeregi: »proznujący i leniwy« (1): Proznuiący y leniwi/ Ktorzy cudzym potem żywi: Bárzo máią być karáni/ Ku roboćie przypádzáni. *BierEz K2v.*

»tułający się i proznujący« (1): Wízyftkié tułájące íie y próznuiące Stárořtowie niech imáią *SarnStat 521.*

b. O wojsku: (chwilowo) niewalczący (3) : którą grę Palamedes na Trojańskiej wojnie [...] wynalazł/ [...] yzeby wojsko proznujące od nieznałzek á zwad tym łpofobem odwracał. *KwiatKsiąż* P3v; *ModrzBaz* 117v [2 r.].

c. Zwolniony od obowiązku pospolitego ruszenia (2) : Lecz łkoro by namnieyła o wojnie nowina pocżnie powstawać/ Boże moy/ iako wielka rospuśtność w ludziach ślácheckiego łtanu razem powstáie. Proznuiącym ludziom/ (bo ták one zowá/ ktorzi wedle zwyczáiow y praw ná wojnę nieieżdżá/ chocia wielkie rzeczy/ ná łobie nołżá) proznuiącym mowię grożá *ModrzBaz* 102-v.

d. Niegorliwy, zaniedbujący obowiązki (7) : iż wiara krześcianałka iełt [zdaniem Saracenów] ludzi lichych, á proznuiących [ociosorum et imbecillum] ktorzi obrazi chwałá *MiechGlab* 20; ábym czáfu ták poblizkiego niebeśpieczeństwą [tj. wojny] nie był proznuiącym/ á żebym oświádczył chęć y miłość łwá przeciwo oyczyźnie *VotSzl* B4.

W połączeniu szeregowym (1): Mącz 1b cf *W przen*.

W przeciwstawieniu: »gorący ... proznuiący« (1): *SkarKaz* 638b cf *W przen*.

Wyrażenie: »proznuiący marnie« (1): ile Korabczykow tych w Polścże widamy/ Máło ich proznuiących márnie pewnie znamy. Bo pływáią w łwych cnotach zacności łzukáiąc *RejZwierc* [28²].

Szereg: »proznujący albo niedbały« (1): ktore [milczenie] wśłeteczne ludźye pobudza/ á proznuiące albo nyedbałe odpycha *KromRozm II* h4v.

W przen (2) : Ab animo otiosus, Vmyłtu łpokoynego/ wolnego/ álbo/ Proznuiącego. *Mącz* 1b; Byłmy wždy byli [...] ludzie dobrej/ gorącey á nie proznuiącey woley. *SkarKaz* 638b.

Przen (1) :

Szereg: »proznujący a niedbały« (1): iżby was też nie záłtał [czas śmierci] iako w dzyeń Sobotni/ to iełt/ proznuiących á niedbałych. *RejPos* 260v.

e. O pracujących umysłowo (uważanych przez starożytnych pierwotnie za spędzających czas bezczynnie); przen: dający możliwość próżnowania (1) : A kogo to nieboli/ iż niektorych zacnych ludzi náuká/ którą obdarzeni łá/ dla tey proznuiącey wolności [ociosae huius libertatis obtentu] pożytkow łobie włásnie należących/ niebierze? *ModrzBaz* 132v.

2. Daremny, nieprzynoszący skutku (1) : Mamy tedy [...] obáczyć/ co w nas zá łprawę á co zá pożytek/ to złáczenie á zyednoczenie náłze s Pánem Kryłtusem/ czyni. Abowiem nie mnimaymy/ áby tá łpołeczność byłá proznuiąca/ á tá miłość przez którą w nim iełtełmy/ áby miałá być niczemna á niepożyteczna. *RejPosWiecz*² 93v.

3. Zły, podstępny (1) : Bo iłciem łie zówždy łtrzełł/ ábych nie miał żadnego łpolku złudźmi podłtepliwemi á proznuiących myłli [cum iniqua gerentibus *Vulg* 25/4] *RejPs* 37v.

4. [Opróżniony, pusty, niezajęty: A przyłzedłzy náyduie gi [dom] proznuiący [vacantem]/ vmiećiony/ y ochędożony. *CzechNT Matth* 12/44.]

Synonimy: 1. leniwy; 2. daremny, niepotrzebny, niepożyteczny, próżny; 3. złý; 4. próżny, pusty, wolny.

Cf **PROŻNOWAĆ**